

Aldona Jolanta Łasińska

*Uniwersytet Warszawski**Wydział Prawa i Administracji*ORCID: [0009-0008-4130-7339](https://orcid.org/0009-0008-4130-7339)

Bezpaństwowcy w Dominikanie.
Wyrok Trybunału Konstytucyjnego Republiki Dominikańskiej
pozbawiający obywatelstwa Dominikańczyków
pochodzenia haitańskiego

Stateless persons in the Dominican Republic.
The judgment of the Constitutional Court of the Dominican Republic
depriving of citizenship Dominicans of Haitian descent

Streszczenie

Wyspa Haiti, nazywana dawniej Hispaniolą, podzielona jest pomiędzy dwa państwa: mniejszą część zachodnią zajmuje Republika Haiti, a pozostałe 2/3 powierzchni należy do Republiki Dominikańskiej. Pomimo tak bliskiego sąsiedztwa i zajmowania ograniczonego terytorium są to dwa bardzo różne światy. Zamieszkująca je ludność ma odmienną historię i kulturę, nie mówi jednym językiem i wyznaje inną religię. Cechą wspólną obu państw jest ich kolonialna przeszłość, jednak Haiti było kolonią francuską, natomiast Dominikana hiszpańską. Odmiennie strategie stosowane przez państwa europejskie doprowadziły do współczesnych różnic w rozwoju gospodarczym obu części wyspy. Haiti jest najbiedniejszym państwem na zachodniej półkuli i jednym z najgorzej rozwiniętych na świecie. Na przestrzeni lat, w poszukiwaniu lepszych warunków życia, tysiące Haitańczyków wyemigrowało za granicę, w szczególności do sąsiedniej Dominikany. Intensywny napływ imigrantów wywołuje rosnące niezadowolenie i sprzeciw ze strony Dominikańczyków, a władze starają się regulować i ograniczać to zjawisko. Jednym z ostatnich najbardziej kontrowersyjnych działań jest wyrok Trybunału Konstytucyjnego Republiki Dominikańskiej, który pozbawił obywatelstwa Dominikańczyków pochodzenia haitańskiego.

Słowa kluczowebezpaństwowość, granica, *ius soli*, obywatelstwo, polityka migracyjna**Abstract**

The island of Haiti, formerly known as Hispaniola, is divided between two countries: the smaller western part is occupied by the Republic of Haiti, and the remaining 2/3 of the area belongs to the Dominican Republic. Despite being so close and occupying a limited territory, they are two very different worlds. The people living there have a different history and culture, do not speak the same language and profess a different religion. The common feature of both countries is their colonial past, Haiti was a French

colony, and the Dominican Republic was Spanish. Different strategies used by the European countries have led to contemporary differences in the economic development of both parts of the island. Haiti is the poorest country in the Western Hemisphere and one of the least developed in the world. Over the years, in search of better living conditions, thousands of Haitians have emigrated abroad, in particular to the neighboring Dominican Republic. The intense influx of immigrants causes growing discontent and opposition from the Dominicans, and the authorities are trying to regulate and limit this phenomenon. One of the most recent and most controversial actions is the judgment of the Constitutional Court of the Dominican Republic, which deprived of citizenship Dominicans of Haitian descent.

Keywords

statelessness, border, *jus soli*, citizenship, migration policy

1. Wstęp

Dnia 23 września 2013 r. Trybunał Konstytucyjny Republiki Dominikańskiej wydał wyrok, którego moc wsteczna zmieniła obowiązującą w latach 1929–2010 zasadę *ius soli* i tym samym pozbawiła obywatelstwa tysiące Dominikańczyków pochodzenia haitańskiego¹. Stwierdzono w nim, że dzieci urodzone na terytorium Dominikany, których rodzice nie mają uregulowanej sytuacji migracyjnej, czyli przebywają w kraju nielegalnie, nie mają prawa do dominikańskiego obywatelstwa. Powyższy wyrok zaszokował społeczność międzynarodową, ale był tylko jednym z wielu przejawów wewnętrznej polityki migracyjnej państwa. Od lat dochodzi bowiem do napięć na linii Haiti i Dominikana, których początków można doszukiwać się już w czasach kolonialnych. Trudna historia ukształtowała współczesne relacje między sąsiadami, w tym zasady wewnętrzne dotyczące imigrantów. Celem artykułu jest analiza przyczyn i skutków wyroku z dnia 23 września 2013 r. oraz próba odpowiedzi na pytanie, kim są Dominikańczycy pochodzenia haitańskiego.

Wyspa Haiti podzielona jest pomiędzy dwa państwa: mniejszą część zachodnią zajmuje Republika Haiti, a pozostałe 2/3 powierzchni należy do Republiki Dominikańskiej². Pomimo tak bliskiego sąsiedztwa i wspólnego zajmowania tak ograniczonego terytorium są to dwa bardzo różne światy. Zamieszkująca je ludność ma odmienną historię i kulturę, nie mówi jednym językiem i wyznaje inną religię. Na przestrzeni wieków te dwie nacje nauczyły się żyć obok siebie, ale wzajemne kontakty nie są łatwe i charakteryzuje je rywalizacja, odrzucenie, a czasami obojętność. Cechą wspólną obu państw jest ich kolonialna przeszłość, z której wynikają wszystkie obecne podziały i która stanowi podstawę dzisiejszych konfliktów. Haiti było kolonią francuską, natomiast Dominikana hiszpańską. Odmienne strategie gospodarcze stosowane przez państwa europej-

¹ Sentencia TC/0168/13, Tribunal Constitucional de la República Dominicana, 23 de Septiembre de 2013, <https://www.tribunalconstitucional.gob.do/consultas/secretaria/sentencias/tc016813/> [dostęp: 08.01.2022], dalej jako Sentencia TC/0168/13.

² M.C. Eakin, *Historia Ameryki Łacińskiej. Zderzenie kultur*, Kraków 2009, s. 164.

skie są przyczyną współczesnych różnic w rozwoju ekonomicznym Haiti i Dominikany, jak również doprowadziły do wykształcenia niejednorodnej struktury ich populacji.

Poniższe rozważania zostały podzielone na osiem części. Pierwsza z nich omawia historyczne tło obecnego konfliktu, wskutek którego strona dominikańska odmawia Haitińczykom mieszkającym w jej granicach prawa do obywatelstwa. Druga część dotyczy uzyskania niepodległości przez oba państwa oraz ataku Haiti na swojego wschodniego sąsiada, co stanowi podstawę dzisiejszej niechęci Dominikańczyków. W trzecim fragmencie przedstawione zostało współczesne Haiti wraz z jego problemami. Kwestie ustalenia przebiegu granicy dominikańsko-haitańskiej oraz zaistniałe tam wydarzenia, które pozostają nadal żywe w pamięci obu nacji, opisuje czwarta część artykułu. Rozwój polityki migracyjnej Dominikany oraz wprowadzane systematycznie ograniczenia w możliwości uzyskania obywatelstwa zostały omówione jako piąte zagadnienie. Szósty fragment dotyczy wyroku Trybunału Konstytucyjnego Republiki Dominikańskiej z dnia 23 września 2013 r., który zmienił obowiązującą na wschodnim wybrzeżu Hispanioli zasadę ustalania przynależności państwowej. W kolejnym siódmym podrozdziale opisane zostały konsekwencje powyższego orzeczenia, czyli wywołanie zjawiska bezpaństwowości, w szczególności wśród ludności pochodzenia haitańskiego. Ostatnia ósma część przedstawia sytuację panującą w Dominikanie po wyroku Trybunału Konstytucyjnego.

2. Wyspa Haiti jako kolonia hiszpańska i następnie także francuska

Wyspa Haiti została odkryta przez Krzysztofa Kolumba w 1492 r. i stała się hiszpańską kolonią o nazwie Hispaniola, zwaną również Santo Domingo od pierwszej utworzonej tam stolicy³. W ciągu następnych kilkunastu lat Hiszpanie założyli na jej terytorium liczne plantacje trzciny cukrowej, na których niewolniczo pracowała czarnoskóra ludność sprowadzana z Afryki. Osadnictwo na wyspie rosło w dość wolnym tempie, ponieważ Hiszpanie początkowo nie rozwijali intensywnie swoich upraw, w związku z czym nie potrzebowali zbyt wielu niewolników. Większe nakłady i wysiłki kierowane były na kontynentalne ziemie Nowego Świata, na których odkryto złoto i inne cenne kruszce⁴. Decyzja o koncentracji ludności na wschodnim wybrzeżu i pozostawieniu reszty ziem bez osadników miała jednak katastrofalne konsekwencje dla hiszpańskiej dominacji, jak również dalszej historii wyspy⁵.

³ M. Karolczuk-Kędzierska, *Encyklopedia podręczna*, Kraków 2002, s. 849.

⁴ J.M. Cruxent, K. Deagan, *From Contact to Criollos: The Archaeology of Spanish Colonization in Hispaniola*, [w:] W. Bray, *The Meeting of Two Worlds: Europe and the Americas 1492–1650*, London 1993, Proceedings of the British Academy, vol. 81, s. 68–71.

⁵ A. Gutiérrez Escudero, *Asentamientos urbanos, poblaciones y villas en La Española, 1664–1778*, "Temas Americanistas" 1994, Núm. 11, s. 58–59.

Na opuszczonym i niestrzeżonym zachodnim wybrzeżu Hispanioli swoje bazy i osady zaczęli zakładać francuscy żeglarze. Chociaż Hiszpanie kilkakrotnie próbowali powstrzymać nielegalnych osadników, to nigdy nie udało im się odzyskać pełni władzy nad pozostawionymi wcześniej ziemiami. Powstanie francuskiej kolonii o nazwie Saint-Domingue, która zajmowała 1/3 powierzchni Hispanioli zostało oficjalnie potwierdzone w Traktacie w Rijswijk, podpisanym w 1697 r. na zakończenie dziewięcioletniej wojny Francji z Ligą Augsburską⁶. Francja uzyskała swoją najważniejszą posiadłość w rejonie Antyli i rozpoczęła szybki rozwój plantacji tytoniu, bawełny, trzciny cukrowej i kakao oraz hodowlę bydła. Od tego momentu można zaobserwować różnice w rozwoju ekonomicznym obu części wyspy. Francuzi mocno eksploatowali swoją karaibską kolonię, wykorzystując ogromną liczbę niewolników przywiezionych z Afryki. U schyłku XVIII w. Saint-Domingue stało się najbogatszą zamorską prowincją monarchii francuskiej. Dalszy wzrost był możliwy jedynie poprzez pozyskanie nowego terytorium, stąd niesłabnące zainteresowanie przejęciem kontroli nad całą Hispaniolą. Między państwami rozpoczęła się seria konfrontacji granicznych, niewywiązywania się z zawartych paktów oraz okupacji ziem, co do dziś charakteryzuje wzajemne relacje na wyspie⁷. Podczas gdy ziemie zachodnie nazywano perłą Francji, to pozycja wschodniej kolonii w ramach imperium hiszpańskiego była zdecydowanie słabsza. Dla Hiszpanów większe znaczenie miały inne zamorskie prowincje, które lepiej prosperowały i były bardziej dochodowe⁸.

3. Niepodległość

Okres prosperity nie trwał jednak długo. Począwszy od 1791 r.⁹, pod wpływem ideałów rewolucji francuskiej i wieści o uznaniu równości praw wszystkich ludzi, na wyspie wybuchały buntury ludności kolorowej, które zakończyły się powstaniem niepodległego państwa Haiti w 1804 r., drugiego na półkuli zachodniej po Stanach Zjednoczonych i pierwszego w Ameryce Łacińskiej¹⁰. Kilkuletnia rewolta zrujnowała jednakże gospodarkę kraju i zniszczyła dochodowe wcześniej ziemie. Państwo byłych czarnych niewolników doświadczyło także międzynarodowej izolacji ze strony państw, w których niewolnictwo było nadal legalne. Niemal wszyscy biali mieszkańcy opuścili kolonię, ale społeczeństwo

⁶ A. Gutiérrez Escudero, *Colonización inglesa y francesa en el Caribe durante el siglo XVII*, [w:] L. Navarro García, *Historia de las Américas II*, Sevilla 1991, s. 806-810.

⁷ T. Łepkowski, *Haiti. Początki Państwa i Narodu*, Warszawa 1964, s. 50-54.

⁸ J. Diamond, *Upadek. Dlaczego niektóre społeczeństwa upadły, a innym się udało*, tłum. J. Lang i in., Warszawa 2007, s. 294.

⁹ Zob. K. Krzywicka, *Dwieście lat niepodległości państw Ameryki Łacińskiej*, Lublin 2012, s. 7-25.

¹⁰ P. Łaciński, *Państwo i polityka w Ameryce Łacińskiej. Zarys systemów politycznych państw latynoamerykańskich*, Warszawa 2013, s. 34.

pozostawało nadal podzielone na czarnoskórą ludność zamieszkującą tereny wiejskie, mówiącą językiem kreolskim i praktykującą voodoo, oraz na skupioną w miastach mniejszość o jaśniejszym kolorze skóry ludzi wolnych, w których żyłach płynęła krew różnych przodków, posługujących się językiem francuskim i wyznających religię katolicką¹¹. Jedyną zorganizowaną jednostką państwową stało się wojsko, a nowi przywódcy wierzyli, że w celu utrzymania niepodległości i wzmocnienia swojej międzynarodowej pozycji, konieczne będzie zjednoczenie całej wyspy¹².

Pozostała część Hispanioli ogłosiła w 1821 r. swoją niezależność od Hiszpanii i przyjęła nazwę Republiki Haiti Hiszpańskiego. Wkrótce jednak została zaatakowana przez Haiti, które zjednoczyło pod swoimi rządami całą wyspę. Wówczas narodziła się niesłabnąca do dziś niechęć Dominikańczyków do swojego zachodniego sąsiada, spowodowana m.in. ustanowieniem francuskiego językiem oficjalnym, wprowadzeniem nowego prawa wzorowanego na napoleońskim, rozpoczęciem przymusowego poboru do wojska oraz konfiskatą majątków ziemskich i kościelnych¹³. Wschodnie terytorium wyspy odzyskało niepodległość dopiero w 1844 r. w wyniku buntu hiszpańskojęzycznej ludności. Utworzona wówczas Republika Dominikańska jeszcze dwukrotnie, tj. w 1849 r. i 1855 r., była atakowana przez wojska haitańskie, ale obroniła swoją suwerenność¹⁴. Konflikt pomiędzy Dominikaną i Haiti nigdy nie został do końca rozwiązany i trwa do dziś. Spory między nacjami w pewnym stopniu dotyczą nawet faktów historycznych. Podczas gdy Dominikańczycy datują istnienie swojego państwa od 1492 r., czyli odkrycia wyspy przez Krzysztofa Kolumba, to Haitańczycy rozpoczynają swoją historię od 1640 r., kiedy to pojawiły się pierwsze wzmianki o francuskich żeglarzach osiedlających się na tych ziemiach¹⁵.

4. Współczesne Haiti

Haiti jest obecnie najbiedniejszym państwem na zachodniej półkuli i jednym z najgorzej rozwiniętych na świecie. Świadczy o tym słaba gospodarka, brak odpowiedniej infrastruktury, niewykorzystanie zasobów naturalnych, utrzymujące się na wysokim poziomie bezrobocie, niestabilność polityczna, degradacja środowiska, nadmierna umiarkalność niemowląt oraz powszechny głód i ubóstwo. Ostatnie dostępne statystyki pocho-

¹¹ M. Alcántra Sáez, *Sistemas políticos de América Latina*, vol. II, Madrid 2008, s. 490-491.

¹² P. Łaciński, *op. cit.*

¹³ *Ibidem*, s. 40.

¹⁴ W. Dobrzycki, *Historia stosunków międzynarodowych 1815-1945*, Warszawa 2008, s. 105.

¹⁵ R. Moseley-Williams, B. Wooding, *Inmigrantes haitianos y dominicanos de ascendencia haitiana en la República Dominicana*, Santo Domingo 2004, s. 18.

dzące z 2012 r. wskazują, że blisko 60% z około 11,4 mln populacji żyje w biedzie¹⁶. Dane publikowane przez Bank Światowy ukazują ogromne i rosące nierówności między obiema częściami wyspy, przy czym wspólnym czynnikiem pozostaje podobna liczba mieszkańców i dynamika demograficzna. Republika Dominikańska posiadająca zbliżoną ludność około 10,8 mln, jednak zajmująca prawie dwukrotnie większe terytorium, przeszła w ostatnich dekadach widoczną transformację, choć statystyki z 2019 r. nadal mówią o ponad 20% ubóstwie¹⁷. W 1960 r. gospodarki obu państw były na porównywalnym poziomie, jednak w kolejnych latach zaczęły znacząco od siebie odbiegać. Współcześnie produkt krajowy brutto na jednego Dominikańczyka jest niemal ośmiokrotnie większy niż na obywatela Haiti. Różnica między oczekiwaną długością życia wynosi ponad 10 lat na niekorzyść Haitańczyków¹⁸. Na zachodnim wybrzeżu odsetek ludności żyjącej w ubóstwie, wskaźnik analfabetyzmu oraz procent populacji zajmującej się rolnictwem wynoszą po około 50%. W Republice Dominikańskiej tylko 4,3% mieszkańców żyje w skrajnej biedzie, a wskaźnik analfabetyzmu i odsetek zatrudnienia w sektorze rolnym wynoszą po 18%¹⁹.

Dawna kolonia francuska została także silnie dotknięta przez katastrofy naturalne, takie jak trzęsienia ziemi i huragany, które od lat systematycznie pustoszą zachodnią część wyspy i powodują śmierć tysięcy istnień, niszczą domy oraz pogarszają już i tak trudną sytuację najbiedniejszych mieszkańców²⁰. Kolejnym poważnym problemem jest postępująca deforestacja całego obszaru kraju. Nadmierna wycinka lasów doprowadziła do degradacji środowiska i zniszczyła bujną niegdyś dżunglę. Chociaż brakuje szczegółowych danych w tym zakresie, to zdjęcia satelitarne wykonane w przeciągu ostatnich dekad nie pozostawiają wątpliwości – lasy Haiti znikają w zastraszającym tempie. Wykarczowane tereny wykorzystywane są w rolnictwie do produkcji żywności, jednakże nadmierna uprawa urodzajnej wcześniej ziemi powoduje jej wyjałowienie, czego efektem są mniejsze plony z każdym kolejnym rokiem. Koło się zamyka, ponieważ lasy wycinane są pod nowe uprawy, które nie zapewniają wystarczającej ilości pożywienia. Przedłużający się kryzys rolnictwa nigdy nie został zrekompensowany rozwojem przemysłu, w którym ludność wiejska mogłaby znaleźć zatrudnienie²¹.

¹⁶ J. Rozenberg *et al.*, *360° Resilience: A Guide to Prepare the Caribbean for a New Generation of Shocks*, The World Bank, Washington 2021, s. 144.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ The World Bank 2022, <https://data.worldbank.org/?locations=HT-DO> [dostęp: 17.01.2022].

¹⁹ *Haiti, República Dominicana: Más que la Suma de las Partes*, Banco Mundial en República Dominicana, Santo Domingo 2012, s. 3.

²⁰ *Haiti: Poverty Reduction Strategy Paper*, International Monetary Fund, IMF Country Report No. 14/154, Washington 2014, s. 3-4.

²¹ H. Chapin Metz, *Dominican Republic and Haiti: country studies*, Federal Research Division, Library of Congress, Washington 2001, s. 319-320.

Życie w jednym z najbiedniejszych państw świata i wszystkie problemy z tym związane powodują, że obywatele masowo emigrują za granicę w poszukiwaniu lepszej przyszłości dla siebie i swoich dzieci²². Haitańczycy udają się głównie do Stanów Zjednoczonych i Kanady, a także przede wszystkim do sąsiedniej Dominikany, gdzie pracują często w ciężkich warunkach na plantacjach trzciny cukrowej, kawy lub kakao. Haiti ma długą historię tymczasowych i sezonowych, jak również stałych migracji do wschodniej części wyspy. Przez lata tysiące Haitańczyków w sposób legalny lub nielegalny osiedliło się na dominikańskim terytorium²³. Intensywny napływ niewykwalifikowanych imigrantów o niskim statusie ekonomicznym od lat wywołuje rosnące niezadowolenie i sprzeciw Dominikańczyków oraz wzmacnia uprzedzenia rasowe, dlatego władze starają się regulować i ograniczać to zjawisko²⁴.

5. Granica dominikańsko-haitańska

Sama granica przez długi czas była kwestią dość problematyczną. Początkowo cała Hispaniola była kolonią hiszpańską i dopiero w późniejszych wiekach jej zachodnia część została przejęta przez Francję. Od tego momentu historia państw potoczyła się inaczej. Choć oba regiony bardzo szybko zaczęły się od siebie różnić, to linia ich podziału pozostała rozmyta. Przez wiele lat po uzyskaniu niepodległości przez Dominikanę przebieg jej granicy z Haiti nie był określony w sposób szczegółowy. Powszechnym zjawiskiem występującym w strefie granicznej jest przenikanie się narodowości, kultury i języka. Co więcej, Haitańczycy w tym okresie często osiedlali się na całym środkowym obszarze wyspy, po obu stronach umownej linii²⁵. W niespełna sto lat od uzyskania niepodległości Haiti było już państwem o niestabilnej sytuacji politycznej, dotkniętym powszechnym kryzysem gospodarczym, które chyliło się ku upadkowi. Napływ imigrantów na wschód wyspy z końcem XIX w. wiązał się z postępującym tam rozwojem przemysłu cukrowego i zapotrzebowaniem na robotników do obróbki trzciny cukrowej²⁶. Pierwszy spis ludności przeprowadzony w Dominikanie w 1920 r. mówił o około 28 tys. obywateli Haiti przebywających wówczas w granicach państwa, podczas gdy Dominikańczyków było około 900 tys.²⁷ Drugi spis ludności z 1935 r. podał już liczbę około 52 tys. Haitańczyków na około 1 500 tys. mieszkańców²⁸.

²² W. Dobrzycki, *Stosunki międzynarodowe w Ameryce Łacińskiej. Historia i współczesność*, Warszawa 2000, s. 410.

²³ *Ibidem*, s. 327-328.

²⁴ P. Łaciński, *op. cit.*, s. 47.

²⁵ R. Moseley-Williams, B. Wooding, *op. cit.*

²⁶ H. Chapin Metz, *op. cit.*

²⁷ Censo 1920, <https://www.one.gob.do/censos/poblacion-y-vivienda/censo-1920> [dostęp: 22.01.2022].

²⁸ Censo 1935, <https://www.one.gob.do/censos/poblacion-y-vivienda/censo-1935> [dostęp: 22.01.2022].

Wieloletnie spory dotyczące określenia dokładnego przebiegu linii dzielącej obie części wyspy zakończył dopiero Traktat graniczny z dnia 21 stycznia 1929 r. Został on jeszcze udoskonalony Protokołem z dnia 9 marca 1936 r., w którym postanowiono o budowie międzynarodowej autostrady wyznaczającej na niektórych jej odcinakach granicę państw²⁹. Nierozwiązana pozostała jednak kwestia zamieszkiwania na dominikańskim terytorium przez ludność pochodzenia haitańskiego, która na przestrzeni lat, czasami może nawet nieświadomie, przekroczyła umowne linie podziału i osiedliła się na spornym obszarze. Dla Dominikany stanowiło to okupację jej ziem³⁰. Tragicznym zakończeniem tego problemu było zabicie tysięcy Haitańczyków w regionie przygranicznym z inicjatywy dyktatora Rafaela Trujillo w październiku 1937 r., który rozkazał zgładzić każdego, kto nie mógł udowodnić swoich dominikańskich korzeni. Dokładna liczba zamordowanych nigdy nie została ustalona, ale mówi się o kilku lub kilkunastu tysiącach mężczyzn, kobiet i dzieci³¹.

6. Polityka migracyjna Republiki Dominikańskiej

Współczesne społeczeństwo dominikańskie jest mieszanką europejskich, indiańskich i afrykańskich przodków. Sami Dominikańczycy wolą myśleć o sobie jako o potomkach Hiszpanów i Indian, ignorując swoje afrykańskie korzenie. Nawet dyktator Trujillo, który według ogólnych standardów był ciemnoskóry, uważał siebie za przedstawiciela rasy białej. Celem jego polityki była budowa tożsamości narodowej Dominikany, której obywatele mają jasną karnację, europejskie pochodzenie i wyznają religię katolicką. Co do zasady imigranci osiedlający się na wschodnim wybrzeżu wyspy bardzo szybko asymilują się ze społeczeństwem, przejmują zwyczaje i kulturę oraz posługują się językiem hiszpańskim i już następna generacja uważana jest za pełnoprawnych Dominikańczyków. Wyjątek od tej reguły stanowią tylko przybysze z Haiti³².

W Dominikanie istnieje poważny problem rozróżniania imigrantów pochodzących z zachodniej części wyspy od tych urodzonych już na terytorium wschodnim. Brakuje szczegółowych danych o liczbie ludności, ponieważ wszyscy oni, nawet nowo narodzone dzieci, uznawani są za Haitańczyków. Powyższy proceder stanowi pozostałość polityki prowadzonej jeszcze przez dyktatora Trujillo. Władze dominikańskie podnoszą ponadto, że haitańscy imigranci są tylko pracownikami tymczasowymi, którzy przybyli na wschód

²⁹ F. Moya Pons, *Las tres fronteras: Introducción a la frontera dominico-haitiana*, [w:] W. Lozano, *La cuestión haitiana en Santo Domingo. Migración Internacional, Desarrollo y Relaciones Inter-Estatales entre Haití y República Dominicana*, Centro Norte-Sur, Universidad de Miami 1993, s. 18-20.

³⁰ R. Moseley-Williams, B. Wooding, *op. cit.*, s. 19.

³¹ E. Paulino, *Dominican Republic: Bearing Witness to a Modern Genocide*, [w:] *The Berkeley Review of Latin American Studies Spring – Fall 2016*, Center for Latin American Studies, Berkeley 2016.

³² H. Chapin Metz, *op. cit.*, s. 70-72.

w sposób nielegalny i dlatego nie mają prawa do obywatelstwa³³. Szacuje się, że imigranci stanowią około 4% populacji Republiki Dominikańskiej, z czego zdecydowana większość – prawie 80% – pochodzi z Haiti. Przeprowadzony w 2010 r. spis ludności wskazał, że we wschodniej części wyspy zamieszkuje około 312 tys. Haitańczyków. Powyższe dane nie uwzględniają liczby nielegalnych i nieudokumentowanych imigrantów³⁴.

Od początku lat 90. regularnie pojawiają się doniesienia o odmowie rejestracji dzieci pochodzenia haitańskiego urodzonych na terytorium dominikańskim. Argumentem wskazywanym przez urzędników jest nieposiadanie przez rodziców właściwego dowodu tożsamości lub uznawanie ich tylko za pracowników sezonowych. Wystarczającym powodem może czasem być nawet posiadanie akcentu lub sam fakt przybycia z Haiti³⁵. Chociaż w Dominikanie obowiązywała zasada *ius soli*, to powyższa sytuacja była spowodowana szerokim rozumieniem art. 11 ust. 1 Konstytucji Republiki Dominikańskiej z 1994 r. oraz 2002 r. i objęciem nim również haitańskich imigrantów. Zgodnie z tym artykułem obywatelem Dominikany jest każdy urodzony na jej terytorium, z wyjątkiem dzieci rodziców należących do korpusu dyplomatycznego lub osób przejezdnych³⁶. Uzyskanie obywatelstwa na zasadzie *ius soli* pojawiło się w Konstytucji z 1858 r. obok obowiązującego wcześniej reżimu *ius sanguinis*. Najistotniejsze ograniczenie zostało wprowadzone w Konstytucji z 1929 r., kiedy zgodnie z art. 8 ust. 2 potomkowie dyplomatów i „osób w tranzycie” utracili możliwość stania się Dominikańczykami. Powyższy przepis został następnie powtórzony w Konstytucji z 1966 r., ale jako art. 11 ust. 1³⁷. Wydaje się, że wskazane wyjątki powinny odnosić się tylko do turystów, załogi statku powietrznego i morskiego oraz przedstawicieli innych państw, jednak nie powinny mieć zastosowania do dzieci rezydentów długoterminowych, którzy przybyli z Haiti³⁸.

Ustawa o prawie migracyjnym, która weszła w życie dnia 21 lipca 2004 r., zamieniła tę dotychczas arbitralną politykę dominikańskich urzędników w obowiązujące prawo. Artykuł 36 ust. 10 rozszerzył rozumienie pojęcia „osoby w tranzycie” z art. 11 ust. 1 Konstytucji na zamieszkujących w Dominikanie obcokrajowców i robotników tymczasowych³⁹. Oznaczało to, że niezależnie od długości pobytu ich dzieci nigdy nie mogły

³³ R. Moseley-Williams, B. Wooding, *op. cit.*, s. 34-35.

³⁴ *Interrelations between Public Policies, Migration and Development in the Dominican Republic*, OECD Development Pathways, OECD Publishing, Paris 2017, s. 42-45.

³⁵ „Without papers, I am no one.” *Stateless people in the Dominican Republic*, Amnesty International Publications, London 2015, s. 12-13.

³⁶ Constitución de la República Dominicana de 1994 votada y proclamada por la Asamblea Nacional en fecha 14 de agosto de 1994, <https://pdba.georgetown.edu/Constitutions/DomRep/domrep94.html> [dostęp: 26.01.2022].

³⁷ E. Sagás, *Report on Citizenship Law: Dominican Republic*, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, RSCAS/GLOBALCIT-CR 2017/16, December 2017, s. 4-6.

³⁸ R. Moseley-Williams, B. Wooding, *op. cit.*, s. 53.

³⁹ Ley General de Migración, No. 285-04, El Congreso de la República Dominicana 2004, art. 36, <https://dgii.gov.do/sobreTarjetaTurista/Documents/Ley285-04.pdf> [dostęp: 27.01.2022].

otrzymać dominikańskiego obywatelstwa. Dodatkowo ustawa wprowadziła inny sposób rejestracji tych urodzeń. Zobowiązywała ona szpitale i ośrodki zdrowia do pozyskania wszystkich danych osobowych matki i następnie poinformowania odpowiednich władz centralnych⁴⁰.

Wydany dnia 14 grudnia 2005 r. wyrok Sądu Najwyższego Republiki Dominikańskiej potwierdził, że ustawa o prawie migracyjnym z 2004 r. jest zgodna z Konstytucją oraz nie narusza reguł nabywania obywatelstwa i zasady równości wobec prawa. Sąd uznał szerokie rozumienie art. 11 ust. 1 Konstytucji, zgodnie z którym „osobami w tranzycie” są wszyscy obcokrajowcy nieposiadający odpowiednich dokumentów zezwalających na pobyt. Tym samym dziecko urodzone w rodzinie nielegalnych imigrantów nie mogło otrzymać dominikańskiego obywatelstwa. Sąd Najwyższy poparł zatem swoim orzeczeniem tożsame rozumienie cudzoziemca przebywającego w kraju tylko tymczasowo z osobą o nieuregulowanej sytuacji migracyjnej⁴¹.

Kolejnym ograniczeniem przepisów migracyjnych była nowa Konstytucja Republiki Dominikańskiej z dnia 26 stycznia 2010 r., która jeszcze bardziej utrudniła uzyskanie obywatelstwa. Obowiązująca w sposób niezmienny od Konstytucji z dnia 20 czerwca 1929 r. zasada *ius soli* została ograniczona przez trzeci wyjątek. Zgodnie z art. 18 ust. 3 (dawny art. 11 ust. 1) oprócz dzieci pracowników należących do korpusu dyplomatycznego i konsularnego oraz „osób w tranzycie” obywatelstwa nie mogli otrzymać potomkowie nielegalnych imigrantów. W związku z istniejącymi trudnościami otrzymania stosownych dokumentów powyższe prawo skomplikowało sytuację cudzoziemców i zamknęło możliwość stania się Dominikańczykami⁴².

7. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego Republiki Dominikańskiej

Zwieńczeniem polityki migracyjnej Dominikany był wyrok TC/0168/13 wydany przez Trybunał Konstytucyjny Republiki Dominikańskiej dnia 23 września 2013 r. w sprawie pani Juliany Deguis Pierre. Jej rodzice byli obywatelami Haiti, ale ona urodziła się dnia 1 kwietnia 1984 r. już na terytorium Dominikany i w tym samym roku otrzymała swój akt urodzenia. Kiedy w 2008 r. przedłożyła oryginał tego dokumentu w celu uzyskania dowodu tożsamości, urząd odmówił jego wydania i zatrzymał dostarczoną metrykę, podnosząc, że została ona przyznana w sposób nielegalny, jako że rodzi-

⁴⁰ *Report on the Situation of Human Rights in the Dominican Republic*, Inter-American Commission on Human Rights 2015, OEA/Ser.L/V/II. Doc.45/15, s. 73.

⁴¹ *Ibidem*, s. 73-74.

⁴² Constitución de la República Dominicana de 2010 votada y proclamada por la Asamblea Nacional en fecha 26 de enero de 2010, <https://pdba.georgetown.edu/Constitutions/DomRep/vigente.html> [dostęp: 29.01.2022].

ce wnioskującej byli haitańskimi imigrantami o nieuregulowanym statusie. Wniesienie skargi konstytucyjnej do Sądu Pierwszej Instancji okręgu Monte Plata celem odzyskania dokumentów zakończyło się odrzuceniem sprawy, ponieważ pani Deguis nie była w stanie udowodnić zarzutu naruszenia swoich praw podstawowych, a podnosząc, że urodziła się w Dominikanie, nie dopełniła obowiązku złożenia oryginału aktu urodzenia, ponieważ znajdował się on w urzędzie⁴³. Sąd orzekł, że potwierdzenie zasadności roszczeń należy do strony inicjującej postępowanie, a jako że złożone kserokopie nie miały mocy dowodowej, skarga podlegała odrzuceniu⁴⁴.

Pani Juliana Deguis wniosła o rewizję wyroku 473/2012 do Trybunału Konstytucyjnego Republiki Dominikańskiej, podnosząc nierozpoznanie istoty sprawy przez Sąd Pierwszej Instancji. Zarzuciła naruszenie zasady skuteczności z art. 7 ust. 4 ustawy 137-11, jako że sędzia nie zastosował odpowiednio właściwych przepisów i nie wydał prawomocnego orzeczenia. Wskazała również na brak oceny dowodów i nieuznanie kserokopii dokumentów, chociaż oryginały były w posiadaniu urzędników. Skarżąca podniosła ponadto, że pozostaje bezradna wobec uprawnień organów państwowych, a pozbawienie ochrony podstawowych praw człowieka stoi w sprzeczności z wieloma krajowymi i międzynarodowymi aktami⁴⁵. Podstawę procedowania ustanowiła ustawa 137-11, która określiła zasady konstytucyjnego wymiaru sprawiedliwości⁴⁶. Trybunał przystąpił do rozpoznania niniejszej sprawy w oparciu o liczne przepisy wewnętrzne⁴⁷. Ustalił, że w skład pojęcia „cudzoziemców w tranzycie” wchodzi cztery kategorie pracowników zagranicznych niebędących imigrantami. Zgodnie z art. 3 ustawy o prawie migracyjnym z dnia 14 kwietnia 1939 r. grupami tymi są: a) osoby odwiedzające kraj w interesach, w celach naukowych lub w ramach wakacji, b) podróżni przejeżdżający przez terytorium państwa, c) załoga statków powietrznych i okrętów morskich, d) pracownicy sezonowi i ich rodziny. Trybunał stwierdził zatem, że dzieci, których rodzice należą do jednej z tych kategorii, nie mogą uzyskać dominikańskiego obywatelstwa na zasadzie *ius soli*. Taka sytuacja miała mieć miejsce w przypadku pani Juliany Deguis Pierre, której przodkowie zostali zakwalifikowani do grupy pracowników sezonowych i tym samym „osób w tranzycie”. Zdaniem Trybunału powódka była zatem obywatelką Haiti, a nie Dominikany i nigdy nie powinna otrzymać przedmiotowego aktu urodzenia. Zaznaczono ponadto, że takie postępowanie powinno zostać przyjęte we wszystkich podobnych sprawach osób zarejestrowanych

⁴³ *Report on the Situation of Human Rights in the Dominican Republic...*, s. 78-84.

⁴⁴ Sentencia TC/0168/13, s. 2-4.

⁴⁵ *Ibidem*, s. 5-6.

⁴⁶ Ley No. 137-11 *Orgánica del Tribunal Constitucional y de los procedimientos constitucionales*. G. O. No. 10622, El Congreso Nacional en Nombre de la República, 15 de junio de 2011, https://poderjudicial.gob.do/wp-content/uploads/2021/06/LEY_137_11.pdf [dostęp: 01.02.2022].

⁴⁷ Sentencia TC/0168/13, s. 45-48.

w dominikańskich urzędach cywilnych od 1929 r., zważywszy na wprowadzony wówczas wyjątek⁴⁸.

Wyrok z dnia 23 września 2013 r. miał daleko idące konsekwencje dla kilku pokoleń Dominikańczyków pochodzenia haitańskiego, ponieważ był on skierowany głównie przeciwko nim. Na jego mocy osoby niemogące udowodnić, że ich rodzice przybyli do Dominikany w sposób legalny, nie mogły być uważane za obywateli dominikańskich, chociaż gwarantowało to prawo obowiązujące w chwili ich urodzenia. Wyrok nie uwzględniał faktu, że często takie jednostki całe swoje życie mieszkały we wschodniej części wyspy, mówiły językiem hiszpańskim i nie miały jakichkolwiek związków z Haiti⁴⁹. Jak stwierdził sam Trybunał, orzeczenie mogło dotyczyć 768 783 mieszkańców Dominikany, stanowiących 7,9% jej populacji, w tym 668 145 Haitańczyków⁵⁰.

8. Prawo do obywatelstwa

Chociaż każde państwo jest uprawnione do stanowienia własnego prawa, to jest ono również zobowiązane do przestrzegania międzynarodowych standardów ochrony praw człowieka, w tym zasady równości wobec prawa, prawa do obywatelstwa i ochrony przed bezpaństwowością. Obywatelstwo jest podstawowym prawem każdego człowieka zagwarantowanym w kilku instrumentach międzynarodowych, których Republika Dominikańska jest stroną. Zgodnie z art. 15 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka każdy ma prawo do obywatelstwa, którego nie może zostać arbitralnie pozbawiony⁵¹. Podobnie art. 20 Amerykańskiej Konwencji Praw Człowieka gwarantuje każdemu prawo do obywatelstwa państwa swoich narodzin, o ile nie posiada uprawnień do innej przynależności, jak również zakazuje jego samowolnego odebrania⁵². Międzyamerykański Trybunał Praw Człowieka zdefiniował to pojęcie w wyroku z dnia 30 maja 1999 r. w sprawie *Castillo Petruzzi i inni przeciwko Peru* jako polityczną i prawną więź łączącą więzami lojalności osobę z danym państwem i uprawniającą do ochrony dyplomatycznej⁵³. Do arbitralnego pozbawienia obywatelstwa dochodzi w sytuacji, gdy efektem tego proceduru jest znalezienie się dotkniętej nim osoby w mniej korzystnym położeniu. Wyrok Trybunału z 2013 r. ewidentnie sprzeciwiał się międzynarodowym standardom, ponieważ w sposób arbitralny

⁴⁸ *Ibidem*, s. 56-57.

⁴⁹ *Report on the Situation of Human Rights in the Dominican Republic...*

⁵⁰ Sentencia TC/0168/13, s. 23.

⁵¹ Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, https://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Powszechna_Deklaracja_Praw_Czlowieka.pdf [dostęp: 03.02.2022].

⁵² Amerykańska Konwencja Praw Człowieka (Pakt z San José) z dnia 22 listopada 1969 r., San José; M. Zubik (red.), *Księga Jubileuszowa Rzecznika Praw Obywatelskich*, Tom II, *Wybór Dokumentów Prawa Międzynarodowego Dotyczących Praw Człowieka*, Warszawa 2008, s. 107.

⁵³ Judgment of 30 May 1999 in case of *Castillo Petruzzi et al. v. Peru*, The Inter-American Court of Human Rights, p. 99.

pozbawił obywatelstwa tysiące osób, które naraził na bezpaństwowość. Nie tylko zrównał status pracowników sezonowych z osobami przejeżdżającymi przez terytorium państwa, ale nadał temu orzeczeniu moc wsteczną⁵⁴.

Ponieważ obywatelstwo stanowi podstawową więź prawną między jednostką a państwem, ma ono kluczowe znaczenie, gdyż uprawnia osobę do ochrony oraz do różnorodnych praw i obowiązków wynikających z wewnętrznego ustawodawstwa. Każdy kraj jest zobowiązany do przeciwdziałania bezpaństwowości. Zgodnie z art. 1 Konwencji o statusie bezpaństwowców z 1954 r. pojęcie „bezpaństwowiec” oznacza osobę, która nie jest uznawana za obywatela żadnego państwa w zakresie obowiązywania jego prawa⁵⁵. Konwencja o ograniczeniu bezpaństwowości z 1961 r. w art. 1 zobowiązała państwa do nadania obywatelstwa osobie urodzonej na jego terytorium, której w przeciwnym razie zostałby nadany status apatrydy. Artykuł 8 wyłączył natomiast możliwość pozbawienia danej osoby obywatelstwa, jeżeli skutkowałoby to bezpaństwowością. Chociaż Dominikana jeszcze nie ratyfikowała tej konwencji, to jest jej sygnatariuszem i powinna dążyć do przestrzegania jej postanowień⁵⁶. Międzypaństwowy Trybunał Praw Człowieka podkreślił w orzeczeniu z dnia 8 września 2005 r. w sprawie *dziewczyny Yean i Bosico przeciwko Republice Dominikańskiej*, że choć kwestie związane z obywatelstwem pozostają w jurysdykcji krajowej, to jest ona stopniowo ograniczana wraz z rozwojem prawa międzynarodowego celem zapewniania lepszej ochrony jednostki. Wszystkie państwa pozostają zobowiązane do zapobiegania i ograniczania zjawiska bezpaństwowości⁵⁷.

Również Konwencja o Prawach Dziecka, która w art. 7 gwarantuje niezwłoczne uzyskanie aktu urodzenia oraz otrzymanie imienia i obywatelstwa zobowiązuje państwa do realizacji tych uprawnień, w szczególności jeśli w obliczu ich braku dziecko stałoby się apatrydą⁵⁸. Podobnie art. 24 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych przyznał każdemu prawo do nabycia obywatelstwa, rejestracji niezwłocznie po narodzinach oraz ochrony ze strony państwa⁵⁹. Trybunał Konstytucyjny Republiki Dominikańskiej, rozważając sprawę pani Juliany Deguis Pierre, orzekł, że powyższe akty nie mają w niej zastosowania, ponieważ odmowa przyznania dominikańskiego obywa-

⁵⁴ Sentencia TC/0168/13.

⁵⁵ Konwencja z 1954 r. o statusie bezpaństwowców, https://www.unhcr.org/pl/wp-content/uploads/sites/22/2016/12/Konwencja_1954_PL.pdf [dostęp: 06.02.2022].

⁵⁶ Konwencja z 1961 r. o ograniczeniu bezpaństwowości, https://www.unhcr.org/pl/wp-content/uploads/sites/22/2016/12/Konwencja_1961_PL.pdf [dostęp: 06.02.2022].

⁵⁷ Judgment of 8 September 2005 in case of the *Girls Yean and Bosico v. Dominican Republic*, The Inter-American Court of Human Rights, p. 140.

⁵⁸ Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526).

⁵⁹ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167).

telstwa nie stwarza bezpaństwowości, jako że potomkowie „osób w tranzycie” pozostają uprawnieni do przynależności do państwa swoich rodziców⁶⁰. Powołał się przy tym na obowiązujący w chwili narodzin pani Deguis art. 11 Konstytucji Haiti z 1983 r., zgodnie z którym Haitańczykami są wszyscy urodzeni na obczyźnie z ojca i matki pochodzących z zachodniego brzegu Hispanioli⁶¹.

W wyroku TC/0168/13 nakazano kontrolę urodzeń, poczynając od 1929 r., i zarejestrowanie jako cudzoziemców na specjalnych listach osób w podobnej sytuacji, odbierając im tym samym dominikańskie obywatelstwo. Wbrew podnoszonym przez Trybunał Konstytucyjny twierdzeniom, Konstytucja Republiki Dominikańskiej z 2010 r. doprowadziła do powstania bezpaństwowej społeczności w Dominikanie⁶². Haiti, podobnie jak jego sąsiad, charakteryzuje się częstymi zmianami ustawy zasadniczej, w tym reguł nabywania obywatelstwa. Historycznie przyznawane ono było na zasadzie *ius soli*. Konstytucja Haiti z 1983 r. oprócz uznania za Haitańczyków także osób urodzonych za granicą wprowadziła ponadto w art. 18 możliwość posiadania podwójnej przynależności państwowej⁶³. Zdecydowanie odmienne regulacje zawierała Konstytucja Haiti z 1987 r., według której Haitańczykiem stawano się wyłącznie w oparciu o wąsko rozumianą zasadę *ius sanguinis*, a ponadto nie uznawała ona podwójnego obywatelstwa. Zgodnie z art. 11 tylko dziecko narodzone z ojca lub matki, którzy sami byli rodowitymi Haitańczykami i nigdy nie zrzekli się swojego pochodnia, mogło posiadać obywatelstwo Haiti. Przynależność do innego państwa została uznana za równoznaczną z wyrzeczeniem się więzi z zachodnią Hispaniolą. Oznaczało to, że osoby urodzone na obczyźnie nie stawiały się Haitańczykami, jeśli nabyły obce obywatelstwo. Tym samym kolejne pokolenia nie mogły dochodzić ustalenia swojego pochodzenia, jako że zgodnie z art. 10 jedynie rdzenni Haitańczycy mogli przekazać swoje uprawnienia. W związku z powyższym na mocy Konstytucji z 1987 r. Dominikańczycy pochodzenia haitańskiego nie byli w stanie uzyskać obywatelstwa swoich przodków⁶⁴.

Wprowadzone w 2012 r. poprawki do Konstytucji z 1987 r. uchyliły art. 15 zakazujący posiadania podwójnej narodowości. Umożliwiło to ubieganie się o krajowe dokumenty przez potomków haitańskich emigrantów. Przyznanie obywatelstwa pozostało zależne od uznania państwa. Utrzymanie w mocy art. 11 oznaczało jednak, że taką możliwość posiada tylko pierwsze pokolenie, którego rodzice byli rdzennymi mieszkańcami Haiti. Dalsze generacje pomimo swoich haitańskich korzeni traktowane są jak zwykli

⁶⁰ Sentencia TC/0168/13, s. 77.

⁶¹ Constitución de 1983, República de Haití, <https://mjp.univ-perp.fr/constit/ht1983.htm> [dostęp: 11.02.2022].

⁶² Sentencia TC/0168/13, s. 98-101.

⁶³ Constitución de 1983...

⁶⁴ Constitution de la République d'Haïti 29 mars 1987, Port-au-Prince, Haïti, <https://mjp.univ-perp.fr/constit/ht1987.htm> [dostęp: 13.02.2022].

obcokrajowcy, którzy w celu otrzymania dokumentów muszą przejść proces naturalizacji⁶⁵. Tym samym choć Dominikańczycy pochodzenia haitańskiego dotknięci orzeczeniem TC/0168/13 mogą starać się powrócić do ojczyzny przodków, to jednak Haiti nie jest zobowiązane do nadania im obywatelstwa⁶⁶.

9. Niepewna sytuacja migracyjna

Pod naciskiem krytyki międzynarodowej, celem złagodzenia skutków obowiązywania w Republice Dominikańskiej wyroku Trybunału Konstytucyjnego, dnia 23 maja 2014 r. została przyjęta ustawa 169-14 w sprawie ustanowienia specjalnego systemu dla osób urodzonych na terytorium państwa i zarejestrowanych w sposób nieprawidłowy w Urzędzie Stanu Cywilnego oraz w sprawie naturalizacji. Nowe prawo podzieliło potomków rodziców o nieregulowanym statusie migracyjnym na dwie kategorie. Grupę A stanowiły jednostki urodzone między 16 czerwca 1929 r. a 18 kwietnia 2007 r., które zostały objęte mocą wsteczną wyroku TC/0168/13, chociaż w przeszłości widniały w dominikańskim rejestrze cywilnym. Zgodnie z ustawą osoby spełniające powyższe wymogi miały zostać uznane za pełnoprawnych obywateli i otrzymać niezbędne dokumenty. Natomiast do grupy B zaliczono zstępnych nielegalnych imigrantów, którzy nigdy nie byli wpisani do oficjalnych ewidencji, ale urodzili się bądź spędzili całe swoje życie w Dominikanie i nie mieli związków z państwem pochodzenia swoich przodków. Dla nich wprowadzone zostało uprawnienie do rejestracji w księdze dla cudzoziemców w terminie nieprzekraczającym 90 dni od wejścia w życie przedmiotowej ustawy z możliwością uzyskania dominikańskiego obywatelstwa po upływie 2 lat poprzez naturalizację⁶⁷.

Ustawa z dnia 23 maja 2014 r. nie rozwiązała kwestii arbitralnego pozbawienia obywatelstwa i problemu bezpaństwowców w Dominikanie, którego ofiarami są głównie Dominikańczycy pochodzenia haitańskiego, lecz stanowiła kolejny etap wewnętrznej polityki migracyjnej państwa. Nowe prawo nie usunęło poprzednich regulacji migracyjnych, a nawet częściowo je potwierdziło. Osoby z grupy A nie zostały bowiem uznane za Dominikańczyków, gdyż ich dominikańskie obywatelstwo miało zostać dopiero ponownie nadane w nowo wydanych dokumentach. Podobnie cudzoziemcami zostali określone także przedstawiciele grupy B, w stosunku do których termin na złożenie wniosku o naturalizację zakończył się dnia 1 lutego 2015 r. Według wstępnych szacun-

⁶⁵ Haiti's Constitution of 1987 with Amendments through 2012, https://www.constituteproject.org/constitution/Haiti_2012.pdf?lang=en [dostęp: 13.02.2022].

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ Ley No. 169-14 que establece un régimen especial para personas nacidas en el territorio nacional inscritas irregularmente en el registro civil dominicano y sobre naturalización, El Congreso Nacional de la República Dominicana 2014, https://siteal.iiep.unesco.org/sites/default/files/sit_accion_files/do_0330.pdf [dostęp: 15.02.2022].

ków tej procedurze powinno podlegać od 110 tys. do 145 tys. osób, jednak tylko 8 755 petentów rozpoczęło proces rejestracji⁶⁸. Poza oficjalnymi grupami A i B, można wyróżnić jeszcze trzecią kategorię C, jako że ustawa 169-14 pominęła osoby urodzone w latach 2007–2010, których Konstytucja z 2010 r. również dotyczyła. Dane mówią o 21 449 jednostkach wpisanych w rejestrach dla cudzoziemców⁶⁹.

Podczas gdy członkowie grupy A, którzy mieli stosowne dokumenty, mogli w relatywnie prosty sposób „odzyskać” swoje dominikańskie obywatelstwo, to sytuacja pozostałych imigrantów pozostała skomplikowana. Choć urodzili się oni w Dominikanie, jako że nie posiadali potwierdzenia swojej przynależności, strona dominikańska uważała ich za obywateli Haiti. Tym samym, aby starać się o możliwość pozostania w miejscu swoich narodzin, musieli przedstawić haitańskie dokumenty, których również nigdy nie otrzymali. Takie osoby miały prawo wystąpić do władz zachodniej Hispanioli o obywatelstwo, jednak jak wskazano powyżej, dotyczyło to tylko potomków pierwszej generacji, dalsze pokolenia mogły starać się jedynie o naturalizację⁷⁰.

Wdrażanie założeń ustawy 169-14 okazało się problematyczne. Bariery napotymane przez wnioskodawców, wątpliwe procedury i arbitralne decyzje nadal skutecznie pozbawiały Dominikańczyków ich tożsamości i utrudniały korzystanie z podstawowych praw. Powstały w kraju chaos wywołał poczucie niepewności i doprowadził do polaryzacji społeczeństwa. Do sytuacji nawiązał prezydent Danilo Medina, który w swoim przemówieniu z okazji Dnia Niepodległości przedłużył termin na złożenie wniosku o naturalizację do dnia 16 czerwca 2015 r. Po upływie wyznaczonego czasu Dominikana planowała przystąpić do bardziej zdecydowanych działań⁷¹.

Od 2015 r. Republika Dominikańska systematycznie prowadzi masowe deportacje nielegalnych imigrantów. Ponadto część cudzoziemców w obliczu wprowadzanych zmian postanowiła „dobrowolnie” opuścić kraj. W ciągu pierwszego roku wydalonych zostało 40 tys. osób, a kolejne 66 tys. „samodzielnie” zdecydowało o emigracji⁷². Panujący chaos sprzyja pomyłkom i niesłusznym deportacjom. W niektórych przypadkach zmusza się do wyjazdu jednostki, które posiadają dominikańskie obywatelstwo potwierdzone stosownymi dokumentami lub wobec których postępowanie wciąż się toczy. Takie osoby próbują następnie wrócić na terytorium Dominikany, co wywołuje dalsze na-

⁶⁸ *Report on the Situation of Human Rights in the Dominican Republic...*, s. 87.

⁶⁹ *Justice Derailed: The Uncertain Fate of Haitian Migrants and Dominicans of Haitian Descent in the Dominican Republic*, International Law and Organizations Program, Johns Hopkins University 2015, s. 47.

⁷⁰ *Ibidem*, s. 54.

⁷¹ Discurso de Rendición de Cuentas del Presidente Danilo Medina – 27 de Febrero de 2015, Danilo Medina, Presidencia República Dominicana. Independence Day speech before National Assembly, 27 of February 2015, s. 41, <http://es.scribd.com/doc/257129851/Discurso-de-Rendicion-de-Cuentas-del-Presidente-Danilo-Medina-27-de-Febrero-de-2015> [dostęp: 18.02.2022].

⁷² *“Where are we going to live?” Migration and statelessness in Haiti and the Dominican Republic*, Amnesty International, London 2016, s. 4.

pięcia. W lutym 2021 r. prezydent Luis Abinader ogłosił, że jeszcze w tym roku wzdłuż granicy z Haiti rozpocznie się budowa muru o długości 376 km, aby uniemożliwić przemyt i nielegalną imigrację⁷³.

10. Zakończenie

Polityka migracyjna prowadzona przez Republikę Dominikańską w ostatnich dekadach ukazuje tendencję do odchodzenia od zasady *ius soli* i wprowadzania utrudnień przy nabywaniu obywatelstwa. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 września 2013 r., który uznał za obywateli Dominikany wyłącznie osoby urodzone na jej terytorium, których rodzice również posiadali dominikańską przynależność państwową oraz miał moc wsteczną wobec wszystkich urodzonych między 1929 a 2010 r., stworzył sytuację bezpaństwowości na niespotykaną wcześniej skalę. Był on efektem wieloletniej praktyki państwa, której przyczyny wywodzą się jeszcze z czasów kolonialnych, a przesłanki odmowy obywatelstwa dotyczą głównie przybyszów z sąsiedniego Haiti lub Dominikańczyków pochodzenia haitańskiego z uwagi na nierozwiązane do dzisiaj konflikty i zaszłości oraz pogłębiające się różnice między oboma narodami. Choć każde państwo samodzielnie kształtuje swoją politykę wewnętrzną, to zmiana prawa i wdrażanie nowego systemu obywatelstwa nie powinny jednak odbywać się z naruszeniem międzynarodowych standardów ochrony praw człowieka oraz prowadzić do powstania zjawiska bezpaństwowości. Mając powyższe na uwadze, można stwierdzić, że wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 września 2013 r. pozbawił określoną społeczność przynależności państwowej oraz przyczynił się do destabilizacji życia mieszkańców całej wyspy, jak również negatywnie ukształtował relacje między Haiti a Republiką Dominikańską na wiele kolejnych lat.

Bibliografia

I. Źródła

Amerykańska Konwencja Praw Człowieka (Pakt z San José) z dnia 22 listopada 1969 r., San José, M. Zubik (red.), *Księga Jubileuszowa Rzecznika Praw Obywatelskich*, Tom II, *Wybór Dokumentów Prawa Międzynarodowego Dotyczących Praw Człowieka*, Warszawa 2008.

Censo 1920, <https://www.one.gob.do/censos/poblacion-y-vivienda/censo-1920>.

Censo 1935, <https://www.one.gob.do/censos/poblacion-y-vivienda/censo-1935>.

Constitución de la República Dominicana de 1994 votada y proclamada por la Asamblea Nacional en fecha 14 de agosto de 1994.

⁷³ *Dominican Republic*, Congressional Research Service, IF10407, 23 December 2021.

- Constitución de la República Dominicana de 2010 votada y proclamada por la Asamblea Nacional en fecha 26 de enero de 2010.
- Constitución de 1983, República de Haití.
- Constitution de la République d'Haïti 29 mars 1987, Port-au-Prince, Haïti.
- Discurso de Rendición de Cuentas del Presidente Danilo Medina – 27 de Febrero de 2015, Danilo Medina, Presidencia República Dominicana. Independence Day speech before National Assembly, 27 of February 2015.
- Haiti's Constitution of 1987 with Amendments through 2012.
- Judgment of 8 September 2005 in case of the *Girls Yean and Bosico v. Dominican Republic*, The Inter-American Court of Human Rights.
- Judgment of 30 May 1999 in case of *Castillo Petruzzi et al. v. Peru*, The Inter-American Court of Human Rights.
- Konwencja o Prawach Dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526).
- Konwencja z 1954 r. o statusie bezpaństwowców, Nowy Jork.
- Konwencja z 1961 r. o ograniczeniu bezpaństwowości, Nowy Jork.
- Ley General de Migración, No. 285-04, El Congreso de la República Dominicana 2004.
- Ley No. 137-11 Orgánica del Tribunal Constitucional y de los procedimientos constitucionales. G.O. No. 10622, El Congreso Nacional en Nombre de la República, 15 de junio de 2011.
- Ley No. 169-14 que establece un régimen especial para personas nacidas en el territorio nacional inscritas irregularmente en el registro civil dominicano y sobre naturalización, El Congreso Nacional de la República Dominicana 2014.
- Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167).
- Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, Paryż.
- Sentencia TC/0168/13, Tribunal Constitucional de la República Dominicana, 23 de Septiembre de 2013.

II. Artykuły

- Cruxent J.M., Deagan K., *From Contact to Criollos: The Archaeology of Spanish Colonization in Hispaniola*, [w:] W. Bray, *The Meeting of Two Worlds: Europe and the Americas 1492–1650*, London 1993, Proceedings of the British Academy, vol. 81.
- Gutiérrez Escudero A., *Asentamientos urbanos, poblaciones y villas en La Española, 1664–1778*, “Temas Americanistas” 1994, Núm. 11.
- Gutiérrez Escudero A., *Colonización inglesa y francesa en el Caribe durante el siglo XVII*, [w:] L. Navarro García, *Historia de las Américas II*, Sevilla 1991.
- Moya Pons F., *Las tres fronteras: Introducción a la frontera dominico-haitiana*, [w:] W. Lozano, *La cuestión haitiana en Santo Domingo. Migración Internacional, Desarrollo y Relaciones Inter-Estatales entre Haití y República Dominicana*, Centro Norte-Sur, Universidad de Miami 1993.
- Paulino E., *Dominican Republic: Bearing Witness to a Modern Genocide*, [w:] *The Berkeley Review of Latin American Studies Spring – Fall 2016*, Center for Latin American Studies, Berkeley 2016.

III. Monografie

- Alcántra Sáez M., *Sistemas políticos de América Latina*, vol. II, Madrid 2008.
- Chapin Metz H., *Dominican Republic and Haiti: country studies*, Federal Research Division, Library of Congress, Washington 2001.
- Diamond J., *Upadek. Dlaczego niektóre społeczeństwa upadły, a innym się udało*, tłum. J. Lang *et al.*, Warszawa 2007.
- Dobrzycki W., *Historia stosunków międzynarodowych 1815-1945*, Warszawa 2008.
- Dobrzycki W., *Stosunki międzynarodowe w Ameryce Łacińskiej. Historia i współczesność*, Warszawa 2000.
- Dominican Republic*, Congressional Research Service, IF10407, 23 December 2021.
- Eakin M.C., *Historia Ameryki Łacińskiej. Zderzenie kultur*, Kraków 2009.
- Haiti: Poverty Reduction Strategy Paper*, International Monetary Fund, IMF Country Report No. 14/154, Washington 2014.
- Haití, República Dominicana: Más que la Suma de las Partes*, Banco Mundial en República Dominicana, Santo Domingo 2012.
- Interrelations between Public Policies, Migration and Development in the Dominican Republic*, OECD Development Pathways, OECD Publishing, Paris 2017.
- Justice Derailed: The Uncertain Fate of Haitian Migrants and Dominicans of Haitian Descent in the Dominican Republic*, International Law and Organizations Program, Johns Hopkins University 2015.
- Karolczuk-Kędzierska M., *Encyklopedia podręczna*, Kraków 2002.
- Krzywicka K., *Dwieście lat niepodległości państw Ameryki Łacińskiej*, Lublin 2012.
- Łaciński P., *Państwo i polityka w Ameryce Łacińskiej. Zarys systemów politycznych państw latynoamerykańskich*, Warszawa 2013.
- Łepkowski T., *Haiti. Początki Państwa i Narodu*, Warszawa 1964.
- Moseley-Williams R., Wooding B., *Inmigrantes haitianos y dominicanos de ascendencia haitiana en la República Dominicana*, Santo Domingo 2004.
- Report on the Situation of Human Rights in the Dominican Republic*, Inter-American Commission on Human Rights 2015, OEA/Ser.L/V/II. Doc.45/15.
- Rozenberg J. *et al.*, *360° Resilience: A Guide to Prepare the Caribbean for a New Generation of Shocks*, The World Bank, Washington 2021.
- Sagás E., *Report on Citizenship Law: Dominican Republic*, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, RSCAS/GLOBALCIT-CR 2017/16, December 2017.
- "Where are we going to live?" Migration and statelessness in Haiti and the Dominican Republic*, Amnesty International, London 2016.
- "Without papers, I am no one." Stateless people in the Dominican Republic*, Amnesty International Publications, London 2015.